

53394

53394 622K

V. évf., 25. sz.

Wien 1923

Aprilis 8

AZ EMBER

GÖNDÖR FERENC

Göndör Ferenc

VIKAI HETILAPJA

Gyónás

Irta: Göndör Ferenc

Kéri Pál cikke

De profundis

Irta: Róbert Oszkár

Beniczky, Horthy és a Somogyi-
gyilkosság

Nem engednek Budapestre
Fogadtatásom a bécsi magyar követségen

Irta: Nagy Andor

Egy igaz ember halálára.

Magyar színészet az utódállamokban.

Találkozásom Hüttnerrel.

— Magyar börtön 1919—1922 —

Bécsi jogrend.

Mi Isten kegyelméből I. Miklós Magyarország
királya . . .

Gazdátlan mártírok. Vádirat a szegedi Csillag-
börtönből.

Ára Ausztriában 3000 kor., Csehszlovákiában 3 sokol, Romániában 7 lei
Jugoszláviában 5 dinár, Amerikában 15 cent.

AZ EMBER

előfizetési a külföldön:

Austriában: Egyes szám 3000 kor., negyedévre 36000 kor., félévre 72000 kor., egy évre 144000 kor., **Németországban:** Egyes szám 100 M., félévre 3000 M. **Itáliában:** Egyes szám 1 és fél lira, félévre 35 és fél lira, egy évre 75 lira. **Csehszlovákiában:** Egyes szám 3 kor., negyedévre 48 kor., félévre 100 kor., egy évre 200 kor., **Jugoszláviában:** Egyes szám 5 dinár, negyedévre 50 dinár, félévre 100 dinár, egy évre 200 dinár. **Romániában:** Egyes szám 7 lei, negyedévre 72 lei, félévre 144 lei, egy évre 288 lei, **Svájcban és Franciaországban:** Egyes szám 60 centimes, negyedévre 8, félévre 16, egy évre 32 frank. **Amerikában:** Egyes szám 15 cent, egy évre 6 dollár.

Szerkesztőség és kiadóhivatal, Wien, XIII, Spel-singerstrasse 63

Amerikában AZ EMBER

alábbi helyeken kapható:

NEW-YORK: Yorkville Adv. Agency Alex. Molnar, Propp 1508-2nd Avenue Bet. 78th & 79th. Sts.; John M. Weiss 350 East, 81. Str.; B. Szunyog, Art. Embroidery-Novelles, 1278 First Avenue. DETROIT MICHIGAN: Liebermann O, 2218 W. Jefferson Str. CHICAGO: Julius J. Rudolf, 1460 E 57. Str.

Csehszlovákiai szerkesztőségünk és kiadóhivatalunk címe

SÁNDOR ERNŐ

Bratislava, Duna ulica 55. Gutenberg-nyomda. Minden nemű a szerkesztőséget és kiadóhivatalt érdeklő levelet és küldemények Csehszlovákiában ide címzendők.

AZ EMBER

Gyónás

Írta: Göndör Ferenc

Gyónni kellene már egy kicsit, hogy könnyítsek a lelkemen, hiszen olyan régen nem beszélgettem már az olvasóval, ezen az intim, megszokott és nekem olyan kedves helyen. Hallgatnóm kellett, pedig sokszor lett volna mit mondani, annyiszor szerettem volna szólni, hogy kedves olvasó, most hallgass ide, el akarok neked mondani valamit, sok mindent, ki akarom magam panaszkodni, hiszen amíg téged elsomorítalak, magam megkönnyebbülök s tán megnyugszom kissé. Megnyugodni, az lenne jó, egy kis nyugalomra olyan nagyon, olyan tikkasztóan szomjas vagyok és itt ebben a kopottas, vihartépte kis házban olyan sokszor szerettem volna mindezeket elmondani, de nem lehetett. Az okát nem is tudom lírikusan megmagyarázni, ridegen kell ide írnom a fájdalmas prózát: szegény vagyok és nem volt pénzem kifizetni a nyomda költséget és hónapokon keresztül ezért, csak és kizárólag ezért nem jelenhetett meg ez a kis lap. Szóval, nem lelki, nem is erkölcsi okokból, hanem és sőt ellenkezőleg. Most, hogy ismét szabad szólanom, mohón kapok a sokáig elnémult író toll után és annyi mindent szeretnék ideírni erre a régi papirosra. Ugy vagyok vele, mint mikor egy kedves és régen látott, világot járó barátunk átutazik a vidéki kis városon és kimegyünk az állomáshoz és azalatt az egy óra alatt, amíg befut a csatlakozó gyors, amelyen tovább akar utazni, ott a pályaudvaron sétálva mindent el akarunk mondani neki, ami azóta történt. Mohón, sietve beszélünk, beszélünk és persze, hogy a legérdekesebb dolgokat, amiket a legjobban szerettünk

volna, elfelejtettük megmondani és a csatlakozó gyors berobog és viszi tovább a jó barátot. A vonat indul, mi ott állunk a pályaudvaron és bánatosan nézve a tova robogó vonat után, csöndes fájdalommal gondolunk rá, hogy pedig mennyi mindent akartunk még neki elmondani. Régi barátom, kedves olvasóm, tekintsd meg szólamomat röpké pályaudvari találkozásnak, hallgasd meg, amit mondani fogok neked és azután ne csudálkozzál, ha a legérdekesebb dolgokat, amire pedig úgy készülök kifelejtem.

Tavasszal nagyon rossz szegénynek lenni, pedig most tavasz van és én szegény vagyok. És szegények vagyunk majdnem valamennyien, akik vagy négy esztendővel ezelőtt kimenekültünk a mostoha magyar hazából és szerte szóródtunk az egész világon. Akik vagy négy esztendővel ezelőtt kitámo lyogtunk ide, azok már nem is igen látjuk, sőt alig-alig ismerjük egymást, idegenekként bandukolunk egymás mellett a vándorúton, kuldusbóttal a kezünkben és a földhöz ragadt szegénység csukaszürke egyenruhájában tovább-tovább, kitudja meddig kitudja hová, kitudja merre? Sorstársaim a száműzetésben egyre ritkulnak itt körülöttem. Mennek, mennek, mende-gélnek, amíg az operenciás tengeren is túl nem érnek: oh szomorú mese ez. Éppen most indul derék, harcos és éhségtől támo lygó magyar munkásokból egy csoport kifelé Délamerikába. A kanadai őserdők mélye is magyar emigránsok sóhaját visszhangozza majd. Sok szerencsét, messzi utra induló szegény jó bajtársak!

Hol van az író, akinek ereje volna megírni a monumentális regényt e korszakról és annak névtelen hőseiről, azokról a szegényekről, derekáról és jóakaratuakról, akik egy eszme áldozataiként száműzettek vala magyar hazájukból és idekint halkan tönkrementek, csöndesen elpusztultak, a legemberibb, a legmegrázóbb küzdelmek, harcok után fáradtan elcsöndesedtek, elaláltak. Hol van a költő, aki elég mélyre tud nyulni és meg tudja énekelni, hogy mi pusztult el idekint értékben, jószágban, szépségben, lelki és fizikai életben? Akad-e két meglepettetű, mélyrelátó szem, amelyik részvétellel kíséri a sok ezer kiüldözött sorsát és följegyzí az utódok számára ezt a hangtalanul folyó, némán jajveszékítő, nagy-nagy harcot, ezt a sok kicsi és nagy tragédiát, ezeket a csöndes és szótlán elmerüléseket, összeomlásokat, ezt az egész széles perspektívájú, sokszínű, mélységes, szívet és lelket megremegetető regényt: annyi ezer bujdosó regényét. Fojtott, különös, zord világ ez, nem szabadna eltűnnie a föld színéről, valamit mégis csak meg kellene örökíteni belőle.

Mennyi megható, különös és exotikus figura tántorog idekint, mennyi szótlán szenvedő hős, mennyi, mennyi elcsöndesedett, befelé könnyező, szomorú ember. Van-e meghatóbb teremtménye a bánattól roskadozó földnek egy éhes költőnél? Pedig mostanában költők, írók, művészek igen gyakran támolyognak éhesen a napfényben fürdő Ringen, az árnyas, csillogó Stadtparkban éppennygy, mint a pozsonyi kávéházakban vagy a váradi korzón. Akik Knut Hamsun „Éhség“-ének megrendítő szépségeit maguk olyan mélyen értik, akik Heinevel feküsznek és Adyval ébrednek, akik szeretnek elvonatkozni a földi dolgoktól és fátyolos szemekkel a csillagokba nézniek, akik csak illatot, csak színt, csak szépet, csak sugárzót akarnak álmodni és el akarják felejteni azt, hogy a reális

életben rosszszagu, csunya és ordináré dolgok is vannak, szegény, szegény bujdosó magyar költők nem jutnak el a fellegekbe, mert lerántja őket a siralmas földre az éhség megalázó, aljas, állati érzése. Nincsen náluk nyomorultabb, szégyenkezőbb, ágrólszakadtabb, röghöz-kötöttebb, megalázottabb az egész világon.

Esténként a mödling-badeni vonalon szoktam utazni haza. Az éjféli körüli órákban milyen furcsa képet nyújt a harmadosztályu vasutikocsi, ahol mi éjszakai vándorok az emigrációban, összeverődünk. Tépett, hajszolt, vergődő kis csapat ez, amelyik esténként az utolsó vonattal szállingózik haza az egész napi kétségbeesett élet-halálharc után, amely bizony, nem igen folyik már eszmei célokért, hanem a mindennapi kenyérért és legfeljebb azért, hogy a gyerekeknek tejet lehessen adni. Időnként le-lemaradozik valaki a vonatról társaink közül, ilyenkor már nem is igen keressük szegényt, némán, megértőn és szomorúan összenézünk, hiszen nem történt más, mint hogy az emberfölötti küzködésben kisiklott és elmerült, elnyelte őt a Landesgericht. Emigránsors. A mödling-badeni vonalon egyre kevesebben utazunk már haza éjszakánként, szinte naponta dőlnék ki mellőlem az ismerősök, egyre többen esnek el a becsület mezején, fogyunk, sorvadunk és olykor már csaknem egyedül vagyunk ketten: Lányi, a nagyszerű néhai magyar pilóta, jelenleg kora reggeltől késő éjszakáig robotoló plakátfestő-munkás és én. A Südbahnhofon estéről-estére találkozom ezzel a firrom, sorvadó Lányival, tán legmeghatóbb sorsu emigránstársammal, összebujunk a vasutikocsi fapadján és elmondjuk egymásnak, hogy milyen nagyon reménytelen és rossz nálunk, velünk és körülöttünk minden. Lányi Mödlingben kiszáll és viszi haza a másnap ebédpénzt az asszonynak és a gyereknek és én megyek tovább és csönde-

sen besétálok a bádeni éjszakába. Furcsa, titokzatos hangulatu éjszakák ezek, soha nem fogom elfelejteni őket.

Nem tudok mást mondani, elbusult olvasóm, pedig olyan régen nem láttuk már egymást és szerettem volna husvétii harangzugásról, feltámadásról, a ragyogó és tavaszi fényben pompázó termékeny és győzelmes életről beszélni, hiszen a föltámadás ünnepe vagy. De nem tudok, nekünk nincsen és tán már többé soha nem is lesz ünnepünk és nem igen van erőm máshoz, mint körülhordozni a tavaszi napsütésben szegénységünket, hajszoltságunkat, árvaságunkat, ágrólszakadtágunkat. A márciusi nap villámlik, vakítóan világit és áradó, csillogó, friss szagokkal terhes fényénél minden olyan győtrő világossággal látszik. És gyónni mégis jó és megkönnyebbülni mégis csak kell, a panasz vánszorgó utjának nyomában megbékélés fakad és lehorgasztott fejünket olykor még föl-fölvetjük és szomoru nézésű szemünk könnyörögve, rimánkodva fürdik meg a felülről leözönlő sugarakban és a belülről kibuggyanó könnyekben. A napsütésben a reszkető könnycsepp a szívárvány minden színét, fényét szikrázza...

Az Ember, amint az olvasó bizonyára szívesen látja, ezzel a számmal ismét föltámadt. Rendszeressé akarjuk tenni lapunk megjelenését és ehhez szeretettel kérjük régi híveink, barátaink és olvasóink támogatását. Pártolják, terjesszék ezt a kis lapot olyan önzetlenséggel, mint amilyen önzetlen lelkesedéssel és teljesen díjtalanul írják a szerkesztő tagjai. Munkatársaink ingyen dolgoznak Az Embernek mert szegények vagyunk és mi igazán nem akarunk egyebet, mint elfoglalni régi őrhelyünket és becsülettei, mindhalálig ott állni a poszton. Barátaink segítségét kérjük és várjuk. A szerkesztőséget illető minden közlemény, valamint hirdetések és előfizetési díjak Az Ember szerkesztőségébe és kiadóhivatalába címzendők: Wien XIII., Speisingerstrasse 63.

Vallomások Könyve. Göndör Ferencemlékiratai A Vallomások Könyve megrendelhető Az Ember kiadóhivatalában (Wien XIII., Speisingerstrasse 63), ára: 30 ezer osztrák korona, 20 cseh korona, 60 lei, 40 dinár, 10 francia frank, 5 svájci frank, 20 lira és 1 dollár.

Németország végzete

Írta: Kéri Pál

Aznap, amikor a Ruhr-megszállás híre érkezett, a Képtárban voltam. Brueghel-képeket néztem, ennek a dühös gunnyal, jajongó és megvető humorral teli hollandi festőnek képeit, aki csak groteszk figurákat és sivár képzelenségeket tudott látni emberek és élet helyett, aki akkor élt, amikor gazdag hazáját elárasztotta és letarolta a spanyol hadsereg és vér folyt és buta pusztítás dülöngött körül.

A Brueghel-képek közt volt egy: a betlehemi gyermekmészárlás. Behavazott falu nagytere, valami szivverés-fagyasztó fehér hidegség. A téren keresztben, nehéz lovaikon mozdulatlanul, vasas lovasok fekete fala. E fal védelme mögött folyik a mészárlás a jéghideg fehér mezőkön. Gyermekeket tépnek ki anyjuk karjából, gyermekeket döfnek le anyjuk karjában, ajtókat rugnak be, menekülőket szurnak agyon. E véres munka a kemény, fehér télben, valami közömbös; valami kétségbeesés, buta, rettenetes, üzletszerű végzetesség van benne, háta mögött az élő, mozdulatlan, vasas fekete fallal.

A Ruhr-megszállás híre összekeveredett bennem e kép benyomásával és azóta, valahányszor arról olvasok, mindig felébred bennem Brueghel hideg, kegyetlen, borzalmas és megvető képe és így szól:

— Ne hallgass ezekre a butaságokra, amiket beszélnek és irnak azok, akik nem tanultak a világháború szörnyű értelmetlenségén, az azóta dühöngő háborzongató oktalanságokon? Bármily kétségbeesítő is a következtetés, nem szabad visszariadni, végig meg kell vonni úgy, ahogy az események, erők és emberek ismeretéből muszáj. Hiába lázad az ellene a jó és okos bennünk; buta, gunyos végzet gázol itten

és végre is, mi vagyunk mi? groteszk figurák és nem is először pusztul el itt kulturvilág, nem először válik boldog Görögországból, kecskék sovány legebője, rablóbandák hazája, Macedónia...

Azt olvastam például, hogy valamelyik angol kitalálta: nem lehet egyszerűen a tehénből marhahúst is vágni, meg tejet fejni. Ez egy formula, még hozzá szellemes is, tehát kész megoldás. Hát persze, lélekzettek fel az emberek, vagy jóvátételt akar Franciaország, vagy Németország tönkretételét. Ha tönkre teszi, nem kaphat jóvátételt, nem lesz tehát bolond, tönkretenni Németországot.

A történelem azonban egyáltalán nem logikus, helyesebben, nem olyan primitíven logikus, ahogy azt képzelni szokták. Igenis, le fogják vágni Németországot és a tönkretett, elpusztított Németországon fogja kártalanítani magát a francia hadsereg, a francia nagypolitika és a francia nagytőke. Ne áltassuk magunkat: a franciák célja Németország egyre nagyobb részének fegyveres meghódítása, Németország politikai elzüllesztése, a német ipar tönkretétele, a német nép nagy tömegeinek nyomorba döntése. Es Németország nem láthat segítséget sehol, sem önmagában, se Angliában, sem Oroszországban. Németországnak, a virágzó, munkás, iparos, fejlődő Németországnak vége. Finis Germaniae! A német munkásság retteneteset szenvedett a háboru alatt és azután és szenved most; az igazi nyomoruság azonban még csak ezután jön rá. A háborunak még nincsen vége, most jön a megszárlás. A tehetetlenségbe szorított, bekerített ellenség lemészárlása, úgy, ahogy azt az ujkor hajnalán a svájciak kitalálták és amint azt maguk a német haditudósok, minden hadviselés álma gyanánt megállapították: a Vernichtungsschlacht.

A borzasztó pedig az, hogy ezt az ostoba förtelmet a franciák — a világ

adott társadalmi és hatalmi berendezkedésében — végzetszerűen kénytelenek csinálni. Az emberek már elfelejtették, akkor se nagyon ügyeltek rá, mit mondott Poincaré, amikor a Ruhrakciót bejelentette. Németország mulasztásairól való frázisok és ürügyek közepette, ezt mondta:

— A német ipar oly buzgó, oly erősen fejlődik, hogy ha mi ezt ölbetett kezekkel nézzük, hamarosan megint eljön az idő és ott tart, ahol 1914-ben tartott.

Elindította tehát csapatait Poincaré, hogy megakadályozza a német ipar fejlődését, a német nép szaporodását és jólétét, a német nemzet boldogulását.

Csakugyan, nézzük csak, hogy az a francia, aki nem a világot megváltó forradalom tudatos munkása és harcosa, hogy gondolkozhat hazája ez ostoba hóhérmunkájáról. Az a francia tőkés, aki tudja, hogy esetleg kevesebb pusztítás árán is lehetne üzletet csinálni, az a francia kistőkés, kisbirtokos, kisbérlő, az a munkás, féllábbal valahogy kispolgár, aki teli a nemes forradalmi francia tradíciókkal, akik közül egy sincs, hogy valamelyik őse ne harcolt volna ugyanilyen igazságtalanságok ellen, amilyeneket most mind készséggel megy elkövetni: ez valamennyi szívesen abdikalja a maga becsületét, eszét, függetlenségét a francia militarizmus kezébe. Mert erre gondol: A világháboru előtti Németország minden rétegének boldogulása az imperialista nehézipari világpolitikához volt fűzve, életszerves kapcsolatokkal. Ne áltassuk magunkat; a német munkásság boldogulása is. A német munkás jóléte, szellemi szintje, nagy szervezett hatalma csak úgy virulhatott fel, hogy a német birodalom imperialista világpolitikát, hódító világgazdaságot csinált, éppen úgy, mint ahogy a mai angol munkás egész jóléte, boldogulása, politikai hatalma elképzelhetetlen volna az angol birodalom

lom dominionokat, gyarmatokat, idegen világrészeket kiélő imperializmusa nélkül. Ez a német imperialista világpolitika — a jó Bismarck azért bukott meg, mert ezt a világpolitikát ellenezte — egyik végzetszerű oka volt a háborúnak, ennek az imperialista világgazdasági politikának háborus kockázatba kellett ütköznie. Es ha nem győzött, a háborúval együtt buknia kellett. A német ipar, a mai német társadalom struktúrája olyan, hogy csak mint hódító imperialista, világhatalmi gazdaság képzelhető él. Ha letörök félelmes hatalmát, le kell szerelni ezt az egész iparát is.

A német munkásság, ha tán nem is tudta, annál ösztönszerűbben érezte ezt. Erezte, hogy büntelen bűnrészese ennek az imperialista politikának, amelynek háborúhoz kellett vezetnie, érezte, hogy a háboruban a maga különös jólétét, szervezettségét, politikai hatalmát védi. A háboru kitörésekor hiába kísérletezett a pártvezetőség, Berlinben nem lehetett egy tisztességes háboruellenes munkástüntetést összehozni, ellenben valamennyien emlékszünk a német munkásság hangulatára a háboru első napjaiban.

Es most is, a német társadalom, a munkássággal együtt, a régi, háborúelőtti német termelés visszaszerzésére, újjáépítésére, szóval a régi konfliktus újjá-idézésére alapítja minden reményét. Nem tehet másként, különben gyilkos volna. Es hogy ebben a törekvésében a franciák gyilkos módon akadályozzák, újraébred benne a régi rovinizmus minden hóbortja, amely csak látszólag hóbort, valójában a kétlégbeszettlen erőlködő életösztönnek megnyilatkozása.

A francia kispolgár és munkás egyébként bármily józan és becsületes is, a német kérdésben ezét örü meg. Erzi, hogy ez egy élet-halál kérdés. Tehát inkább a francia militarizmus, ha az végeredményben tőikre is teszi, mint

a német veszedelem, mint a német veszedelemnek ie nem küzdése teljes militáris kegyetlenséggel most, amikor megvan a teljes hatalma rá.

Azt a francia kispolgárt, akit Oroszország, vagy a magyar forradalom ellen felhasználni nem lehetett, mert felázadt volna, még egy más ok is fűti Németország ellen. Franciaországban igen kevés az igazi proletár. Majdnem mindenkinek van valamije, ami az állam jólétéhez fűzi, rente, kisbirtok, bérlet, vagy remény. A háboruban azonban a francia tőke nagy része elpusztult. Ezt az elpusztult tőkét most a német jóvátétel hitel-reménye helyettesíti. Amíg a teljesen üres, de országvilágos megegyezésen alapuló hatalmas szuggesztión nyugvó jelszó, hogy „Németország fizetni fog“, él, addig ez a fiktív hitel helyettesíti az elpusztult tőkét és addig a rengeteg francia kis-tőkés nem proletár. Semmi ellen sem védekeznek pedig a tömegek oly két-ségbeesett szívóssággal, mint az elproletárosodás ellen. Es a kinpadra feszített Németországból évekig csakugyan lehet olyan cafatokat kitépni, amelyek ugyan biztos halálát siettetik, későbbi fizetőképességét megbénítják, egyelőre azonban hatásosan táplálják a „fizetni fog“ fikcióját.

Mindezek a hatalmi okok végzetszerűen hajtják Franciaországot a háboru teljes, kegyetlen befejezésére, Németország gazdasági, politikai és társadalmi lemészárlására. De vannak erre közvetlen gazdasági okok is. Franciaországban a háboru hódítása folytán, hatalmas nehézipari góc keletkezett. Ez a Francia nehézipar, amely ma otthon diktál, elnézze nyugodtan, hogy a német nehézipar, olcsóbb munkabéréivel régi bevezettségével és szervezettségével boldoguljon és lekonkurrálja a franciát? Hát akkor minek győztek?

A Ruhr-vidék olcsó, néme beeren nvuzott kokszt produkál sokkal olcsóbbat, mint az angol kokszt, de csak

annyit, amennyi az egyik nehéziparnak elég. Hát odaajándékozzák ezt a kokszot a német nehéziparnak? Ugyebár nem. A német nehézipar álljon meg és a Ruhr-koksz legyen a franciáé. Annál is inkább, mert a háboru óta elszegényedett fogyasztás nem bír el két nehézipari központot. Az egyik, a német, szűnjön meg! Annál is inkább, mert ezzel a francia nehézipar hazafias kívánságot is szolgál. A német ipart meg kell fojtani, hogy Németország szegény maradjon, ne fegyverkezhesen, a német munkás nyomorodjon el teljesen, ne szaporodhasson. Legfeljebb annyi német ipar maradjon meg, és úgy, hogy a francia termelést szolgálja, mint gyarmati termelés, mint rabszolga-termelés.

Ez Németország jövője.

Ne mondják, hogy ez a kép sötét, hogy a német tőke tud majd védekezni a lemészároltatása ellen, hogy Anglia nem engedi egekbe nőni szövetségese fáját, hogy ott van szövetségében a hatalmas Oroszország... A német nagytőke csakugyan nem engedi majd tönkre tenni magát, de a német nagytőke nem jelenti a német ipart. A nagytőke ma védi az ipari pozícióját, mert az iparfejedelem állása olyan hatalmi, munkálkodásbeli elégtételt tud adni, hogy azért még aránylag kisebb jövedelmet is elfogad és eltűri az ipari nagyhatalmassággal járó azt a veszedelmet és bosszantó helyzetet is, hogy a munkássággal kell megosztani a hatalmat. Ámde, ha kényszerű külpolitikai helyzet jön, amely azt diktálja, hogy vagy tönkre megy az országgal együtt, vagy kivonja az ország munkálkodásából a tőkét, akkor egy percig sem fog habozni. Leépití az ipart, amelytől a külföldi konkurrens, puskával a kezében eltiltja és átalakul uzsorás, rabló finánc-tőkévé, amilyen gyanánt aztán az ellenséges tőke megbocsátóan ötleli majd keblére.. Amennyiben még a német ipar maradványaiban érdekelve

lesz, az, a tőkére szoruló francia vállalkozások finanszírozójaként lesz csupán.

Amikor pedig ez megtörtént, amint a francia nagytőke, nagypolitika és militarizmus kiegyezett ilyenformán a német nagytőkével, attól az időtől kezdődik majd a német munkásság igazi kinszenvedése. Hogy ez miként történik, hogy az elkeseredésbe hajtott, éhinségbe döntött német munkásság föllázad-e valamilyen formában és aztán a német vértől piros francia szuronyok hegyén nyujtják-e át az uralmat a reakciónak, vagy másként esik-e meg korunk történelmének legborzasztóbb borzalma, ki tudja? Annyi bizonyos, hogy a fehér terrornak valamilyen formában el kell következnie, mert azt a tömeginséget, aminél Németországban jön a sora, csak a legridegebb osztály-erőszakkal lehet majd fentartani. A franciák bizonyára nem fognak visszariadni tőle, hogy a legcsászáribb jelszavu fehér osztályuralmat ültessék be helytartóul: igen jól ki fogja szolgálni őket. A császárság valódi bekövetkezésének elhárításáról majd gondoskodnak, egy kis császári fenyegetés az ős-ellenségnek pedig: annál jobb a francia militarizmus boldogulása érdekében.

Azt hiszem, Magyarország sorsa szimptomatikus volt Németország jövője tekintetében is; mintha a történelem kísérleti nyula lettünk volna mintha a magyar recept nagyon is jól bevált volna!...

... Anglia segítségét pedig hiába várják! Kétségtelen, hogy Anglia és Franciaország között igen erős ellentétek vannak, elsősorban hatalmiak az angol politikusok és katonák mindig bosszus féltékenységgel fogják nézni a szövetséges félelmes hatalmgyarapodását. Ne felejtjük el azonban, hogy a német katonai bölcsék már a háboru alatt is jóslgatták, markukba nevetve, hogy az angolok sose fogják visszaadni Calais-t és Dunquerque-t a háboru végeztével azután az angol

francia viszony kiéleződésének semmi ténybeli nyoma sem volt. Azért, mert minden ellentétben és féltékenységen fölül, döntő hatalmi érdekek fűzik Angliát Franciaországhoz.

Az újonnan támadt francia nehézipar fájdalmas konkurrensa az angolnak és a megcsappant világfogyasztás mellett ez az új nehézipar a főoka a nagy angol munkátlanságnak. Ez az ellentét fájdalmas, de ezzel Angliának le kell számolnia. És éppen, mert ipari termelésre pang, annál inkább utána kell látnia régi, jól bevált keresetének, a minden formájú rablásnak. Ehhez pedig nélkülözhetlen szüksége van Franciaországra, a francia hadseregére. Ma csak az játszik szerepet a világpolitikában, akinek a kontinentális politikában is döntő szava van. Anglia csak úgy szerezhet meg bármit a világon, ha a kontinentális politika ütőkártyáit kezében tartja. Hadserege pedig nincs, de ha volna is, nincs gyarmata az európai kontinensen, ahol tartsa. Anglia hadserege Európában a francia hadsereg, ellátja azt minden jóval. Ez a hadsereg zsarolja, boszantja kitartóját, de Anglia rá van szorulva, nem fogja brüszkirozni, pláne a franciáknak olyan élet-halálkérdésében, mint a németekkel való elbánás kérdése. Anglia, minden felületes ellentét dacára, annyira ki van szolgáltatva, kontinentális érdekei miatt, Franciaországnak, hogy Németország szép szeméért ugyan sohase fog ellenszegülni szövetségesének, egy ennyire a francia életbe vágó kérdésben. Aki tehát az angol-francia ellentétre számít, Anglia támogatását várja, az csalódnifog.

No de majd Oroszország! A német kommunista munkás vallásos hittel fordul a híres orosz hadsereg felé, de a német kispolgár is, aki babonás borzadályal gondol éjjel ágyában a bolsevik veszedelemre, nappal romantikus malomalattissággal számítgatja, hogy ha minden kötél szakad, hogyan fogja, orosz segítséggel, kiverni a franciákat.

Valamennyi együgyűség, zavarosság közül, amit a német kérdés körül való politizálásban produkáltak, ez az orosz reménység a legfölgáborítóbb. Tehát hiába volt világháború, hiába rohadtak évekig a lövészárkokban, nem tanultak meg annyit, hogy egy kicsit utánanézzenek, mi kell egy modern háborúhoz, hogy van egy mai nyugati hadsereg felszerelve! Hiába volt világháború, nem tanulták meg, hogy minden német önfeláldozás, hősiesség, kitünő tábornokok, mind hiába; a fejlettebb ipar, a fejlettebb szervezethez, nagyobb anyagkészletek győztek. Hiába volt világháború, nem tanulták meg, hogy a csatavesztésnek törvénye van, azt nem isten ujjá, vagy a hadiszerecsé, vagy a „törszurás” dönti el...

...Az orosz hadsereg bizonyára kitünő. Ma a legnagyobb állandó hadsereg a világon és a legjobban kézben tartott katonaság valamennyi között. Ilyen lelkes, ilyen egységes, ilyen halálraszánt, amellettt képzett és példásan fegyelmezett hadsereg ma nincs még egy a világon. Az orosz vasutak is pontosan, rendben közlekednek már; ez a hadsereg gyorsan is mozgósítható. Nincs méltó ellentéfe — a Rajnától keletre.

De vajjon tisztában vannak-e vele azok, akik orosz segítségre számítgatnak, hogy van ma felszerelve a francia hadsereg, az entente hadserege? Már a világháború végén is olyan tökéletes volt az entente felszerelése, hogy az utolsó időben játszva bánt el a németekkel. Azóta azonban a világháború minden tapasztalatát, fölfedezését, bőven, kényelmesen kiépítve, beletömtek a francia ármádiába. A gépeknek, gázoknak, repülőknak, bombáknak, dróttalan telefonoknak, a technika tudományos fejlettségének, ehhez való iskolázottságnak, kipróbált módszereknek olyan raffinált arzenálja ez, hogy szédület rá gondolni. Mit tehetne ezzel a pokoli halálgyárral szemben az orosz hadsereg, az ő árva Putiloffjával, azzal a

pár ott gyártott tankkal, legszükségesebb tábori és nehéz tüzérségével?

Ugy állana az orosz hadsereg a franciával szemben, mint egy lánzsával fegyverzett négerhad, egy angol, gépfegyveres gyarmati csapat ellen. A franciák egy ütközetben megennék.

Szerencsére az orosz politikusok jobb marxisták, mint álmodozó német elvtársaik. Tudják, hogy az a száz-százötven esztendő, amivel Oroszország elmaradt a Nyugat mögött, lehetetlenné teszi nekik, hogy a Nyugattal megütközzenek. Hogy Oroszország a legelső ázsiai katonai hatalom, de ázsiai. És hogy ez az elmaradottság semmiféle romantikus kísérettel — például azzal, hogy az entente mögött eleve is, szintén elmaradt, a háborúban ereje vesztett, lenyügözött, ellenőrzött Németország gyártana nekik — be nem hozható, hanem csak megfelelő történelmi fejlődéssel, melynek első feltétele egyelőre a béke.

Az orosz politikának most létfeltétele a béke az entente-tal, nem fogja tehát oktanul megtámadni. Nem fogja megtámadni azért sem, mert ezzel a legnagyobb szivességet tenné a francia imperializmusnak, és a leg-tökéletesebben elárulná a forradalmat. Az a francia katona, aki, mikor távol Oroszországba cipelték a forradalmat letörni, föllázadt, elkeseredetten harcolna most a Rajnál az orosz ellen, mert az most boche, és technikai fölényével meg is semmisítené az orosz hadsereget. Akkor azután odahaza jöhetne az orosz ellenforradalom, az újjáéledt orosz-francia szövetség és Németországra és a világ szegénységére csak akkor jönne igazán a hadd-el-hadd!...

Nem, az oroszoknak eszük ágában sincs elmenni a Rajnához, a Rajna vizébe fojtani a győzelmes forradalmat. Az oroszok meg fogják könynyezni a német munkásság pusztulását, megrendülten állnak majd ók is a sirnál, hol nemzet süllyed el, de tét-

lenül fogják nézni a romlást. Nem tehetnek mást! Legfeljebb azzal fognak vigasztalódni, hogy a német feloszlás a világforradalmat szolgálja, hogy Németország kálváriája a világforradalom utja.

És ez így is van. Németország elpusztul, de hullája megmérgezi a világot, elsősorban Franciaországot. A történelem kísértetiesen következetes. Minden küzdelmet ki kell harcolni az utolsó vércseppig, az utolsó tégláig, az utolsó lehetőségig. Csak ha Németországot teljesen tönkretette, csak akkor jön majd rá a francia kispolgár, hogy ő kirabolt, becsapott proletár és ellensége, akin keresnivalója van, nem a német munkás.

Farkas Antal. Az emigráció leghihetőbb és leghivatottabb költője, Farkas Antal „Bujdosó Péter nótás könyve” címen adta ki verskötetét, amelyet épen a napokban tiltottak ki Magyarországból. Nom kell nekünk se felfedezni, se bemutatni Farkas Antalt, hiszen a kiváló költő legszebb és legmegindítóbb versei épen az Ember hasábjairól indultak el hódító utjukra. Amikor így, egy kötetbe foglalva, együtt olvassuk ezeket, a hontalanság talajából fogat és a hazavágyás legtisztább érzéseitől megszentelt verseket: gyönyörködve látjuk az emigrációs költészet igazgyöngyeit száz színben csillogni. Farkas Antal értékes költői egyeniségének méltó megnyilatkozása Bujdosó Péter nótás könyve, egy igaz magyar poéta meleg szíve dobog ezekben a versekben, mélyről bugyog föl a költő férfias nem-es lírája, a mely a magyar nyelvnek ábitatosan tiszta zenéjével szívhez szólóan muzsikál. Igazi őserő a motorja Farkas Antal költészetének és aki ennyire igaz poéta, aki ilyen szépeket, szomorukat és magyarokat tud álmodni, akinek ilyen szívet markoló magyar hangjai vannak, aki olyan nagyon szereti a magyar földet, a magyar rónát, mezőt, alföldet és hegyet, aki olyan nagyon szeretne haza menni és aki olyan eltagadhatatlanul és olyan szelíden magyar, mint a milyen Farkas Antal, annak tilos terület mostanában Magyarország és vándorbot dukál a kezébe és itt kell ballagnia árván, hazátlanul a bécsi utcák idegen porában. Ennek a tragikus sorsnak első reprezentánsa és legszebb szavu, legigazabb hangu költője Farkas Antal...

Az Olvasóhoz. Az Ember legközelebbi számnak megjel-nési idejét a napilapok hirdetés-rovatában közöljük. Lapunk egy-s számának ára: Ausztriában 1000 korona, Cseh-Szlovákiában 3 sokol, Romániában 7 lei, Jugoszláviában 5 dinár, Amerikában 15 cent.

De profundis

— Számadás önmagunkkal —

Kedves Sorstárs! Ön csodálkozik, hogy nem veszek részt semmiben. Nem látja nevemet az emigrációs sajtóban, nem találkozik velem az emigráció „életében“ s a Horthy-féle ellenforradalom terrorja ellen vivott u. n. harcaiban, holott — írja — agresszív, izgága egyénnek, dühödt „muristának“, örök háborgónak ismert mindenkor s tehetetlennek tartja, hogy nekem ne legyen mondanivalóm, a hosszú börtönévek közvetlen tapasztalataiból fakadó, vádoló szavam Horthyék garázdálkodása s az ellenforradalom sötét terrorja ellen. Köszönöm, hogy fennakad olyan jelentéktelen jelenségen, mint az én hallgatásom, de engedje meg, hogy mikor Ön ilyen energikus, sarokbaszorító módon firtatja alibimet, én legyek az, aki ámul az Ön csodálkozásán s megkérdézzem Öntől: miről maradtam le, mi az a komoly, harci munka, amelytől távol maradni bűnös mulasztás, álnok hűtlenség?

Ha izlésem nem tiltakozna ellene, azt adnám tréfás válaszul: Hát sajtó ez? Hát élet ez? Hát harc ez? A fehér terror ellen Kunfi Zsigmond az „Arbeiter Zeitung“-ban grandiózus munkát végzett a külföld felvilágosítására. Elvégezte azt, amit tollal lehet s ha ehhez hozzávesszük „Az Ember“ első két emigrációs évfolyamát, a véres Horthy-terror elleni dokumentumoknak ezt a történelmi tárházát, akkor már együtt is van minden, ami a Horthyék elleni „harcnak“ értékes eleme volt. (A „Jövő“ lagymatag tudósításainak s a fehér terror-ellenes bajnokká avanszált, kifsajszulyu pesti rendőri riporter gyenge eresztéseinek igazán nem szabad fontosságot tulajdonítani) Kunfi és Gőndör ragyogó elannal csináltak a dolgukat és — mégis hol vagyunk attól, hogy győzelemről csak ábrándozhassunk is? A világ ma már

tudja, mi történik Magyarországon, de mennyivel vitte ez előbbre az emigráció ügyét? ... Az emigrációs sajtó, élén a „Bécsi Magyar Ujság“-gal és a „Jövővel“ a Magyarország elleni hangulatkeltés terén akaratlanul is kitűnően szolgálta ki a kisantantot, — becsületükre, de egyben komikus terhételként legyen mondva, — teljesen díjtalanul, frankó házhoz szállítva. A kisantantnak ugyyszólván csőstől hullott az ölébe ez az agitációs áldás, de mindent el lehet mondani, csak azt nem, hogy őszintén hálás lett volna érte. Egész biztos, hogy Jászai Oszkárnál derekabb, jóhiszeműbb, becsületesebb, tisztább politikus aligha szerepelt még a magyar politikában. Am elvitathatatlan, hogy az ő vezérlete alatt Horthyék ellen s a kisantant üdvére folyt sajtópropaganda végső fokom jámbor naivitásnál egyéb nem volt. A kisantantnak többször lett volna alkalma nyeregbe segíteni a magyar demokráciát, így többi közt a két királyjárás alkalmával, kivált a második Károly-betörésnél, kisantanték azonban csak kihasználták az emigráció tragikus helyzetét és kétségbeesését, komolyan azonban egyetlen lépést sem tettek érte. Ma már el lehet mondani, hogy a magyar emigráció s vele a magyar demokrácia ügye a kisantanttól mit sem várhat s az emigrációs sajtó szimpátiái az utódállamok „demokráciája“ iránt csak arra voltak jók, hogy a kisantant a bolondját járassa az emigráció vezéreivel. Van ebben valami furcsán, meghatón ostoba tragikum: a mi vezéreink hol a KUM Béla balekjei, hol a kisantant jó bolondjai ...

Aki nálam jobban gyűlöli Horthyékat, az már csal, de csak azért dolgozni, hogy olyanok lássák a hasznát, akiktől valójában nyugodtan felfordulhat az ebek harmincadján levő emigráció, ez nem az én gusztusom. A kisantant az oka, hogy a magyar emigráció sajtóharca semmi gyümölcsöt

sem hozott, falrahányt borsó volt. Ütük a magyar börtönt és lestük-vártuk, lesz-e valami? A trónfosztó javaslatnál vacogott a fogunk az izgalomtól. Hitük, áhitottuk, most jön a demokratikus rezsimváltozás a kisántant nyomására, most jön a románvezető reakció Magyarországa helyébe a magyar néprálmom hazája, de a kisantant a kisujját se mozgatta meg. Minek hát cikkeket írni, amelyeknek semmi célja, semmi eredménye? Testvéreim a betűben megírhatják tizezerszer a legragyogóbb igazságokat, Jerikó falai csak egyszer omlottak össze pusztán az igazság harsonáinak szavától. Fájdalmasan röhögötök: kampóskeresztesek, fascisták, ébredők, hittleristák harci lármájától hangos az egész világ s az egyetlen sziget a magyar emigráció tollbajnokaié, ahol papiroságyuval lőnek vissza a magyar proletár elevenébe lőt puskagolyóra, ahol a becsületes meggyőződés erejével akarnak győzni az állig felfegyverkezett fehér terror ellen. Ezelőtt tizenhárom esztendőkké hitből, rajongásból, mérhetetlen lelkesedéssel lettem újságíró. Ma látnom kell, hogy csalódtam a pályámban. Az igazsáért tollal harcolni: semmi. A puská minden. Akinél a fegyver van, az az ur s a legragyogóbb tollu újságíró, a legtüzesebb lelkű igazságbajnok csak nevetséges flótás egy Héjjas Ivánnal szemben. Nem kell kommunistának lenni ahhoz, hogy ezt megállapítsa az ember. A sajtó nem nagyhatalom. A fegyver a legnagyobb hatalom. Mennyit verekedtünk a tollunkkal, milyen izzó hévvel irtunk a reakció ellen s milyen kicsinynek, groteszkné látom ma ezt a harcot. Nem szeretem többé a tollam. Megcsalt a tollam.

Tudunk-e fegyverrel menni Horthyék ellen? Ma már nem. Volt idő, volt alkalom, volt történelmi szituáció, amikor egyes vezéreknek kezében volt a helyzet, amikor egy kis tetterővel milliószor többet el lehetett volna érn

a legbravurosbabb újságcikknél, amikor mindent el lehetett volna érn. De vezéreink csak tüneményes szónokok és jótollu újságírók valának, Garami Ernő, akinek Ábrahám Dezső helyett szegedi miniszterelnöknek kellett volna lennie s aki azóta is, a román időkben Lovászyval együtt kezében tartotta a helyzetet, soha sem volt a tett embere, csak beszédekben és cikkekben állapitgatta meg mindig utólag, hogy őt mennyire igazolták az események. S a beszédeiben és cikkeiben angol államférfiakat megszégyenítő az okossága. De a cselekvés terén száználmas ügyefogyott schlemil. Ő az a vőlegény, akinek minden partija visszamegy s mindig itt áll megfűrődve, míg tábora annál kevésbé van kint a vízből, mennél fényesebben van igazolva a vezér. Itt van Böhm Vilmos, akinek kezében volt a hadsereg s aki idejében megmenthette volna a magyar proletariátust a katasztrófától, ha van tettereje fegyveresen szembeszállni Kun Béláékkal. Friedrich István abból élt a kommün után, hogy azt terjesztette, Böhm — hatvan rohamzászlóaljat szervezett a Felvidéken. A politikában az impotencia a legnagyobb bün, az egyetlen ami megbocsájthatatlan. A kommün utáni első hónapokban is lehetett volna fegyveres szervekedést megkísérelni, de se Bécsben, se Pesten nem akadt igazán aktiv vezér. A szociáldemokraták pártvezetőségi ülésükön elutasították a románok puccsajánlatát. Persze, hogy el kellett kárhoznía annak a magyar proletariátusnak, amelynek ilyen gyengeelméjű vezérei vannak. Milyen nagy ember ezekhez képest — Friedrich István, akiben volt annyi aktivitás, hogy magához ragadta az utca aszfaltján heverő hatalmat. Mennyivel nagyobb politikus ezeknél az ilyen fúrge demagóg is, aki tud és mer cselekedni...

Mit kezdjünk ilyen vezérekkel? Ma már minden késő. Csak őket kiakól-

bólitani még nem. De már ez sem segít. Nézzünk befelé magunkba és valljuk be: az emigráció helyzete reménytelen. A mi embereinkben nem volt guvernementális erő, szentimentális tökfilkók voltak, Bethlenék tudnak kormányozni és még arra sincs szükségük, hogy Garami hazajöjjen. Hogy az uralmuk balkáni, — kinek fáj ez Európában, amely elfajultabb, mint valaha. Kinek fáj a mi fájdalmunk, a mi szegyenünk, a feudális Magyarország annyira, hogy komolyan sikra szállna ellene? Sötét van Európában s a magyar emigrációnak még sokára, nagyon sokára fog virradni. Mit csináljon a magyar emigráció? Haza menjen, az ébredő-bandák, Horthy-pribékek karjaiba? A fegyveres fehér terroristák martaléka legyen szegény ördög, a forradalmárnak melábus karikatúrája, akinek legfeljebb a toll az öldöklő fegyvere s az igazság a municiója? Véreim, emigráns magyarok, a ma való világ fegyverzajában szánelmas, nevetséges gyászfigurák vagyunk mi és sorsunk nem is lehet más csak rothadás. Azt hittük, elég akarni a jót s mindenki jó lesz. Azt hittük, elég a meleg szív, a szeretet s nem kell hozzá az erő, a vaskezű akarat. Jó Károlyi Mihályt félre tolták utjuktól az erős, bátor, cselekedni merő Kun Bélák, a hazard kalandorok, akik nem voltak hajlandók átadni a helyet akkor sem, amikor már tulzó, szép ábrándjainkból ocsudva, mindenek látták, hogy katasztrófába zuhanunk. S azóta Oroszországban is láttuk, hogy máról-holnapra nem születik meg az emberi tökéletesedés világa s a legfőbb, hogy az igaz emberek kezében legyen a fegyver, a hatalom, az emberi sors. Ezért a tanulásért fizetünk most átokvert életünkkel. Mindenki elhagyott, talán még ugyancsak fegyvertelen, otthóni testvéreink is, akiket opportunistá vezetőik mintha végzetesen beoltottak volna az állati türelem, a tunya, testvérietlen, gyáva közöny szérumával. Nagyon kikopottak, nagyon

ágrólszakadtak, nagyon önvesztettek lettünk. Már nem akarjuk a legnagyobbat. Elmult a legszebb álmunk. De a hatalom is messze, nagyon messze esett tőlünk. Világháboru sok évtizedben egyszer ha van, nem mindennap hull érett gyümölcsként a hatalom derék, pipogya vezérek ölébe. Nem várunk, nem várhatunk semmit. Szörnyű szó: nincsenek többé illuzióink. Boldogok az együgyűek, akik hisznek. Elvetélt jövőnk, megzápult reménységünk, fáradt, elgyötört dögsorsunk: nihil. Az öngyilkosok mégsem örültek.

Róbert Oszkár

Közzétettük Róbert Oszkárnak ezt az erősen szubjektív cikkét anélkül, hogy Az Ember, amelynek irányát a lap főszerkesztője szabja meg, egyetértene a cikkben foglaltakkal. Róbert Oszkár, lapunkhoz való meghitt viszonya feljogosítja arra, hogy a mieinkkel ellentétes nézeteit is kifejtse, másrészt meg kell állapítanunk, hogy az emigráció egy igen jelentős rétege érez bizonyos keserű csalódottságot az emigráció sikertelen külpolitikája tekintetében. A mi nézetünk szerint azonban sohasem is volt a kisantant feladata az emigrációt hazasegíteni, mert hiszen valaminthogy az emigráció soha sem csinálta a kisantant politikáját, hanem becsületes magyar politikát csinált, épen úgy a kisantant sem csinált soha emigrációs politikát, hanem kötelességszerűleg mindenkor kisantant politikát csinált. A lefízett kurzusírók szokták csupán megrágalmazni az emigrációt azzal, hogy a kisantant érdekeit szolgálja, holott mindössze annyi történt, hogy az utódállamok lojális és vendégszerető módon megengedték az emigrációs sajtónak szabad terjeszkedését és ez a sajtó meggyőződéséhez és nyíltan vallott programjához híven, az utódállamokhoz való békés, megértő és barátságos közeledésnek szintista magyar politikáját hirdette. Jászi Oszkár sem tett mást és nem is tudjuk elképzelni az emigráció más külpoli-

तिकai koncepcióját, sőt ujabban — őszintén nem őszintén — Horthy és Bethlen kurzus kormányzata is követni próbálja az emigrációt ezen, a kisantant felé orientálódó uton. Ami pedig a régi vezérekből való kiábrándulást illeti, hát bizonyos mértékben erről igen komolyan lehetne beszélni, de nézze meg Róbert Oszkár a mai új vezéreket és tanulja meg tisztelni a régi vezéreket.

Egy igaz ember halálára

Szép bozontos fejét sohasem látom többé. Nagy György örökre lehunyta tiszta és joságos két szemét, amelyre hónapok óta fekete hályog borult, a drága, becsületes, igaz szívű Nagy Gyurka meghalt. Mélységes megrendüléssel, könnybe lábadó szemekkel írom Nagy Gyurka korai nekrológját itt ezen a számüzött hazátlan ujságpapiroson. A hontalanok utolsó üdvözlét küldöm Nagy György sírjára, kegyelettel, mélységes gyászsal hajtjuk meg magunkat, Magyarország számüzött fiai Magyarország egyik legjobb, leghűbb és legbecsületesebb fiának ravatala előtt. A magyar köztársaság rajongó szívű, lobogó lelkű, fanatikus szerelmese és rettenhetetlen előharcosa volt Nagy György, nálánál nem volt bátrabb katonája az eszmének. Minden üldöztetésen át, gunnyal, fenyegetéssel, börtönnel nem törődve állta a harcot utolsó leheletéig és még haldokolva, halálos ágyán feküdve is vádlottja volt a magyar vérbiráknak, hű bajtársával, Veér Imrével egyetemben, akit épen a napokban ítélték el vagy másfél esztendőre. Milyen bosszankodva is csóválhatja gondolatmentes fejét Nagy György igazságos és bölcs magyar bírója, hogy az engedély nélkül és igazolatlanul eltávozott vádlottat nem volt módja és ideje nehány esztendőre elítélni és börtönbe dugni. Igazán nem szép tőle, hogy nem várta meg előbb az ítéletét és nem töltötte ki azt a pár esztendei börtönt. Mi lesz most már a híres magyar igazsággal?

Nagy György, a makulátlan magyar férfiak ritka kiveszőfélben levő, legszebb példányainak egyike volt, akinek erejére tisztaságára, tisztességére, bátorságára, rendíthetetlen elvhűségére, nem esőnzetlenségére és önfeláldozó harci készségére a jövő nagy küzdelmeiben, Istenem, hogy számítottunk! Mert ő reá aztán igazán lehetett számítani, benne vakon lehetett bizni, úgy lehetett órá építeni, mint valami kemény dacos gránitsziklára. De hiszen nem tudom én őt méltatni, csak siratni tudom. Tiszta harcos és legendásan hű barát volt Nagy Gyurka, most már nem ártok neki vele, ha elmondom, sirásba csukló hangon, hogy a fehér terror legelső és legforróbb heteiben, a mikor én Pesten bujdostam, Nagy Gyurka jelent meg legelőször rejtkehelyemen és naponként eljött hozzám és ha a fehérek bíróságának kezére kerültem volna, ő akart lenni az én meggyőződéses, lelkes védőm. Egyszer azóta, már elhomályosuló szemekkel itt járt Bécsben, napokig keresett engem, de én távol voltam akkor innen és fájdalom, nem találkozhattam vele, csak az üdvözlétét tudta itt hagyni a számomra. Nemsokára azután lefeküdt, többé föl sem kelt és csöndesen elhunyt. Nem mehettem haza a Nagy Gyurka temetésére, ezt a szent embert nem kísérhettem utolsó útjára és csak innen a távolból küldhetem a legmeghatottabb, a legmegindultabb bucsú üdvözlétet Gyurkának, akit egész fájó szívemmel megsíratok és úgy szeretném virágokkal tele szórni a koporsóját. Sohasem szoríthatom meg többé a becsületes kemény kezét és én nem is tudom, hogy miért vágyakozom én vissza Pestre, ha soha, de soha nem sétálhatok többé a József-köruton szegény, hamar elment, felejthetetlen, drága barátommal Nagy Gyurkával...

Ha magyar ember Bécsbe érkezik,
Gyomra ellen nagyot vétkezik,

Ha nem Lantosnál étkezik.

Wien, IV., Paniglgasse 17-ik szám
Ecke Wiedner Hauptstr. 11. Az Opera közelében

Magyar színészet az utódállamokban

Olvasom a kassai lapokban, hogy Faragó Ödön március 22, 23, 24 és 25-én bucsuzott el kassai közönségétől, amikor is eljátszotta négy legjobb szerepét. Ennek a bucsu-fellépésnek nemcsak annyi a jelentősége, hogy egy tehetséges és lelkes művészember bucsut mond a szlovenszkói magyar művészetnek, hanem majdnem egy fest a dolog, mintha az egész magyar színészet tartaná bucsuját a szlovenszkói magyar közönségtől. A kassai magyar újságok ugyanis valóságos gyászdtal zengenek Faragó színigazgató bucsuztatása kapcsán a szlovenszkói magyar színészet fölött. Faragó Ödön majdnem egy évtizede áll a kassai színház élén, és esztendőök óta, a közben Szlovákiává lett Felsőmagyarországnak ő az egyetlen komoly magyar színigazgatója. Mindenképen érthető tehát, ha kényszerű távozása meghatott szomorúságra hangolja a nivós és kitűnő Kassai magyar lapokat. Fájdalom, ennek a szomouságnak más okai is vannak, nemcsak az, hogy bucsuzik Kassának és immáron egész Szlovákiának érdemes derék színigazgatója.

Nemcsak az válik ugyanis Faragó távozásával kétségessé, hogy kinek a kezébe kerül a szlovenszkói magyar színészet irányítása, de **problematikus** sá válik magának a szlovenszkói magyar színészetnek a léte is. Esztendőök óta a legmelegebb részvétellel figyelem azt a hősie harcot, amelyet a magyar színészek Szlovákia városaiban a magyar színjátszás fennmaradásának lehetőségeért és ezzel a magyar kultúráért vívnak. Az utódállamokban elképzelhetetlenül nagy jelentősége van a magyar színházaknak, mint üvegházi virágokra, úgy kell vigyázni a magyar kultúrának ezekre a váraira. Fájdalom,

ez a kérdés nem részesül abban a szerető gyöngédségben, amely megilletné. Nem részesül semmilyen oldalról, de a legszomorubb, hogy legelsősorban nem részesül az utódállambeli magyar színészet megfelelő odaadó támogatásban az utódállamok magyar közönsége részéről. Dermesztő közönnel szemlélte Csehszlovákia magyarsága a kassai és pozsonyi színészet élet-halálharcát és részvétlen, tátongóan üres nézőterek fagyos nemtörődömsége nézte, hogy pusztul, hogy senyved a magyar színészet. Vádként állapítjuk ezt meg a szlovákiai magyarsággal szemben, amely hazafias elbusulását inkább borba önti, semmint kötelességszerűen elmenjen a magyar színházba áldozni a magyar művészet és kultúra tiszta oltárán. A szlovenszkói magyar színészet csődbejutása legelsősorban a szlovenszkói magyarság büne, sokban hozzájárult ehhez az az áldatlan konkurens harc, amely Faragó Ödön és Polgár Károly színigazgató között dühöngött és szabad-e ilyenkor tulságosan csodálkozni azon, hogy hivatalosan csodálkozni sem élvezte ez a színészet azt a jóakaratot és azt a támogatást, amely pedig mindenképen megillette volna.

Faragó Ödön színigazgatónak mindenképen sajnálatos bucsuja kapcsán meg kellett írni ezeket a sorokat nekünk, akik ezekben a nehéz és mostoha esztendőökben fájdalmas számkivettségünkben magunk is gyakran voltunk hálás és meghatott közönségei a kassai és pozsonyi színházak nézőterének, amikor is elgyönyörködve a magyar színművészek ihletett játékában, lehunyt szemmel elringatódtunk az illuzióban, hogy otthon vagyunk Magyarországon úgy, mintha háboru sem lett volna, mintha bolsevizmus sem lett volna, mintha fehér terror se volna, mintha semmi rossz sem volna, mintha minden jó volna... Ugy mint régen. Igen, mi tudjuk, hogy mit jelent az

utódállamok magyar színháza és ezért szeretnénk nemcsak az alvajáró magyarság, hanem az utódállamok kormányainak jóakaratu figyelmét is ráterelni erre a vérző problémára. A magyar közönség támogatása védje és óvja meg a színházait s ne engedje Csehszlovákia magyarsága, hogy Faragó Ödönnel együtt a magyar színészet is elbucsuzzék Szlovákiától. De ne engedje ezt a csehszlovák kormány sem, mert nemcsak az igazság jogán, a nemzeti kisebbségek jogán jár ki az utódállamokban hajlék a magyar kultúrának, hanem az utódállamok szempontjából is a legokosabb, a legjózanabb és legrealisabb politika a magyar kultúra szabadságának és jogának tiszteletben tartása. Nem érezzük jogosultnak magunkat arra, hogy az utódállamok belső dolgaiba beleszóljunk, de a veszély láttára, a sok megható küzdelem és vergődés láttára, nekünk, idegenbeszakadt és haza nélkül bolyongó magyaroknak, akiket néha-néha megvizsgált és reményteljesebb hangulatba segített egy-egy utódállambeli magyar színházi este, még nekünk is kötelességünk a jóakaratu és igazságra törekvő embereket figyelmeztetni, hogy az utódállamok szegény, küzködő, magyar színészetét ne bántásák, ne engedjék bántani és úgy vigyázzanak rá, mint valami ritka és drága üvegházi virágra.

G. F.

FORBÁT JENŐ BANKHAZA

WIEN, I., Singerstrasse 27, Tel. 41-45, 22-9-35
 BUDAPEST, Személynök - utca 7
 BERLIN, Unter den Linden 43.

Elfogad mindennemű tőzsdei megbízást a bécsi, budapesti és berlini tőzsdére. Külön osztály darabok, töredék kötvények exotikumok vételére és eladására.

TÜZ

szépirodalmi, művészeti, tudományos, kritikai és közgazdasági hetilap

Szerkesztő: Gömői Jenő

Beniczky, Horthy és a Somogyi-gyilkosság

Beniczky Ödönt sikerült kibuktatni a kormánynak Komáromból. Ne kutasuk, hogy milyen eszközökkel, mert hiszen Horthy Miklós kormányzónak valósággal létevéke volt, hogy Beniczkyből képviselő ne lehessen és a legszigorubb parancs szerint Beniczkynek buknia kellett. Feltétlenül hitelt érdemlő forrásból értesülünk az izgalmas komáromi választás előzményeiről és arról, hogy miért nem volt szabad Beniczky Ödönnek semmilyen körülmények között bekerülni a magyar nemzetgyűlésbe. Értesülésünk pedig a következő:

Beniczky Ödön, amikor Komárom képviselőjévé jelölték, bizalmas körben kijelentette, hogy ha elnyeri a mandátumot, a képviselőházban legelső felszólalásában meg fogja világítani a Somogyi-Bacsó gyilkosság minden részletét. Tudvalevő, hogy Beniczky belügyminiszter volt ennek az aljas rémtettnek idején és az is köztudomásu, hogy az elmúlt nemzetgyűlésen egy ízben kijelentette már Beniczky, hogy az ő utasítására a rendőrség akkoriban kinyomozta a gyilkosokat és a letartóztatást felsőbb helyről és illetőleg katonai részről megakadályozták. Tekintettel arra, hogy azóta a nemzetgyűlésen Beniczkynek erről a kijelentéséről igen sok szó esett, ő elhatározta, hogy komáromi képviselővé való megválasztása esetén most már föltárja a Somogyi-gyilkosság minden hiteles aktáját, névszerint megnevezi Somogyi és Bacsó gyilkosait, akik tudvalevően Horthy legjobb tisztjei sorából kerültek ki. Nemcsak a gyilkosok nevét és pontos lakcímét akarta a képviselőházban kinyilatkoztatni, hanem ismertetni akarta a gyilkosság ügyében lefolytatott rendőri nyomozás minden részletét és azt is, hogy hol, mikor és kinek akadt meg a kinyomozott gáztett bírói üldözése és, hogy miféle illetékes és illetéktelen faktorok akadályozták meg a gyilkosok

letartóztatását és akasztófára kerülését. Kijelentette továbbá baráti körben Beniczky Ödön, hogy nem hajlandó ez ügyben kimélni többé Horthy Miklós kormányzó személyét, akinek szörnyűséges szerepéről irgalmatlanul le fogja rántani a leplet a képviselőházban. Beniczky föl akarta olvasni Horthy Miklós akkorifővezérnek legbizalmasabb parancsát, amely egyenesen felszólítja a Prónay-zászlóalj tisztjeit a Népszava szerkesztőségi tagjainak legyilkolására és ki akarta mutatni a Somogyi-gyilkosság és a fővezéri parancs közötti fennforgó ok és okozati kapcsolatot. Aktákat, biza mas jegyzőkönyveket, hiteles nyomozási iratokat és egyéb okmányokat akart letenni Beniczky Ödön a Ház asztalára, amelyek a Somogyi-gyilkosság titkát végre felfedték volna és Magyarország kormányzójának a homlokára letörölhetetlenül rávésték volna a gyilkos bélyegét. Ezt akarta Beniczky Ödön és akik az ő hideg elszántságát és Horthyék iránt való engesztelhetetlen, lobogó gyűlöletét és vérig sértett legitimista érzékenységét ismerik, azok tisztában lehetnek vele, hogy ígérését irgalmatlanul beváltotta volna. Természetes, hogy ennek a bizalmas körben tett kijelentésnek híre ment és ezek után mindenki meg fogja érteni, hogy lehetetlenség volt Beniczkyt képviselővé választani, mert ezt a kormányzó és a kormány egyszerűen megtiltották. Hogy Beniczky választásának napjára Komáromba egyetlen egy polgári ellenzéki képviselő sem merészkedett le és kizárólag szociáldemokrata képviselők támogatták őt a választás napján, ezt is annak tulajdonítják, hogy annyira köztudomásúvá vált Beniczky félelmetes leleplező szándéka Horthy ellen, hogy a polgári ellenzék képviselő tagjai maguk is megrémültek a várható fejleményekről és nem akarták azt a látzatot kelteni, hogy Beniczky készülő akciójával szolidárisak. Ez a komáromi választás hiteles története. De mi lesz ezek után a Somogyi-gyilkosság véres aktáival?

Magyar börtön 1919-1922

Találkozásom Hüttnerrel.

Fekete téli est 1921 januárjában, a szegedi Csillagban. Már régen megvolt a zárás, sötétben, farkasordító hidegben ülünk a cellában tizen. A vaságyak lebontva, de nem fekszik rajtuk senki. Mindnyájan behuzódunk az egyik sarokba, ahová nem lát el a posztoló fegyőr a kémlelő lyukon. Egyikünk a kényszermunkatelepen titokban olvasott „Népszava“ friss híreit referálja el. A jó fiú, ha emlékezetem nem csal, Magyar Lajos, úgy állítja be a legjelentéktelenebb hírt is, hogy most már kétségtelenül jön a világforgóadalom s a jövő héten ilyenkor már vígan pikkolózunk az Abbáziában. A rabtársak azonban már egykedvűen hallgatják a mámorítóan elutult hirt. Némán merülnek bele a tilos cigaretta élvezetébe; ilyenkor ritkán néz be az ór, kisebb a rajtakapás veszélye. Egyszerre valaki riadtan sugja:

— Jönnek!... Zörögnek a kulccsal! Tüzet gyorsan el! Szellőztetni! Ijedten ugrik fel mindenki. Egyikünk kendővel hajtja ki a füstöt, hogy ha hozzánk nyitna be valamelyik rossz ór, meg ne érezze a cigarettaszagot. Az izgalom tetőpontra hág, amikor halljuk, hogy a mi ajtónk zárja zörög. Sokáig tart, amíg a „kettőre zárt“ ajtó kinyílik. Mindnyájan dermedten állunk, várva a veszedelmet...

Szerencsére az ór éppen csak hogy kinyitotta az ajtót s bekiáltotta a nevetem.

— Előre, megyünk az igazgatói irodába.

Elegáns villanyvilágítású szoba, ahová a Csillag zord, sötét mélyéből felvisznek. Két katonatiszt áll előttem. Az egyik az íróasztalhoz támaszkodik. Magas, őszes, karvalyorrú, markáns katonaarc. Gallérján arany órnagyijelzés. A szomszéd asztalkánál kis, fekete bajszu főhadnagy, az adjutánsa. Ami-

kor belépek, az őrnagy felteszi szemüvegét. Érzem a szurós tekintetét.

— Tessék helyet foglalni, szerkesztő ur — mondja aztán lágy, hajlékony hangon s a szemközt levő pamlagra mutat.

Meglepetve állok meg. Nekem szólt ez, a barna darócruhás rabnak, vagy van még valaki a szobában? Utoljára a főtárgyaláson volt szerencsém magasabb hivatali személyiségekhez s akkor dr. Nagy Béla főügyész ur, mint a sajtó szégyenét és szemetét aposztrofált. Sokkal több lapot olvastam a börtönben, mint kint, s egy pillanat alatt tisztában voltam azzal, hogy aki előttem áll, nem lehet más, mint dr. Sztupka László, őrnagy, katonai ügyész Furcsának és gyanusnak éreztem az udvariasságát. Feszültség uszott a szoba elektromos fényében.

— Maga, kérem, várjon kint, — mondta Sztupka az őrnek — kénytelen vagyok önt, szerkesztő ur, most kihallgatni, mert reggel el kell utaznom.

Némán meghajtottam magam. Néhány pillanatnyi csend, aztán Sztupka a következőket mondja nekem:

— Kérem szerkesztő ur, Hüttner Sándor azt mondja, hogy önnek megmutatta azt a levelet, amelyben Friedrich István százezer koronát ígér annak, aki Tisza Istvánt elteszi láb alól. Kérem, tessék egész nyugodtan elmondani mindent.

Egy pillanatra majdnem elborította az agyamat a bosszuvágy mámorja. Most annyiunk nevében visszafizethetnék Friedrichnek, aki börtönbe hordatta, kivégeztette az elvtársak tömegét! Csak egy kicsit kellene hazudni és jócskán el lehetne keseríteni az ő életét is, aki oly szívtelenül bánt el velünk Akasztják a hóhért, járt a fejemben, eb, aki bánja. De a következő pillanatban kész voltam a válasszal:

— Ha Hüttner ezt mondta őrnagy urnak, valótlant mondott. Én ilyen levelet soha nem láttam s Friedrich Istvánt nem tartom olyan naiv tökfilkónak, hogy ilyesmit írásban adjon.

Válaszom láthatóan csalódottá tette az őrnagy urat. Hangja mogorvává válik, amint mondja:

— Tessék csak jól utánagondolni, szerkesztő ur. Talán nagyon is hirtelen jött az ön kihallgatása, tessék nyugodtan visszaemlékezni.

— Kérem a levélre vonatkozóan csak annyit mondhatok, hogy Hüttner, aki két hónapon át a mellettem levő cellában volt fogva a Markó-utcában, felemlítette nekem a börtönudvari sétán, mire én bizalmaskodó, megértő mosollyal sugtam oda neki: ravasz trükk! Hüttner nagyon vigyázott minden szavára és válasz helyett rámosolygott a cvikkere alól. Az arckifejezéséből tisztán kivettem, hogy a levél mese.

Némi csüggedtség is volt már Sztupka hangjában, ahogy kérdezte:

— Szerkesztő ur sűrűn beszélgetett a börtönben Hüttnerrel?

— Hajdu Pállal, a „Vörös Uiság” munkatársával voltam egy cellában. Megbeszéltük, hogy tisztába jövünk Hüttnerrel, a sétánál Hajdu fog előtte menni, én mögötte, hogy hallja mit mond. Engem ismert Hüttner. Első nap, amikor mellette levő cellába kerültem, a vizvételnél egy pillanatnyi idő kínálkozott a beszédre. Vijdáman mondta nekem: „Van szerencsém Gellért ur.” „Honnan ismer?” — kérdeztem. „Nem emlékszik rám a Nemzeti Tanácsból?” „Ha ismer, tudja azt is, hogy nem Gellért Oszkár vagyok.” „Pardon tévedtem, az ember a börtönben paralitikus lesz nevékre. Nincs egy csikkje (cigarettavég) véletlenül?” „Majd a sétánál.” Ez volt első beszélgetésünk s a sétához vittem neki cigarettát. Amikor átesempésztem neki, azt kérdezte, melyik emeleten voltam eddig s nincs-e összekötetésem Fényessel, Kérivel, Magyarral. Mondtam van, mire megkért, üzenjem meg nekik, hogy éheznek, küldjenek ennivalót és „blázt.” Hogy gondolja, hogy ők segítenek magán, mikor ugy bemártotta

őket, kérdeztem s ő egy kérdéssel válaszolt: Mit törődjem én velük, ha ők sem törődnek velem? Hogy bizalmába férközzem, azt mondtam, Fényest nem árt bemártani, mert ő volt az első, aki a kommün után hetilapjában „Golyót és bitófát a háboru bűnöseinek” című cikkemért denunciált, Kérit és Magyarat azonban kár volt bemártani. „Az én vallomásom már meg van szerkesztve, — felelte —, azon nem változtathatok, de üzenje meg Kérinek és Magyarak, hogy ha küldenek kaját, kiméletes leszek. Persze nem üzentem nekik, de minden sétára vittem neki valamit, úgy hogy lassanként bizalmasabb lett hozzám. „Egy újságíróra haragszom legjobban, Bus Fekete Lászlóra, aki engem bemószerezolt, — mondta egyik napon. — Nem tud valamit ellene?” Hogy bizalmát végkép megnyerjem, egész őszinte utálatomat Bus Fekete iránt kiöntöttem előtte, sőt még azt is mondtam, ha tanura van szüksége Bus Fekete ellen, itt vagyok én. Máskor azt mondtam, hogy nagyon helyesen teszi, hogy Friedrichet úgy bemártja, ezért valamennyien hálásak vagyunk neki s ebben mindenki vele van, — de minek bántani Kérit és Magyarat? „Az én vallomásom úgy van felépítve, — mondta, — hogy én legfeljebb két évet kapok, mint bűnsegéd s garantálom, hogy azt sem ülöm le. Vannak, akik hálásak lesznek nekem Friedrich lecsuszításáért. Mit gondol, Horthy talán nagyon szereti? Horthynak utálatában van ő is, Fényes is. Én csak egy senki vagyok, nem kellek neki. Horthy és Károly (IV. Károly) bukik rájuk, mert ők csinálták az októbert.” Máskor azt mondta: „Ne féljen, én hamar kint leszek. előtérbe kerülök s

nem feledkezem meg magáról.” Titokzatos célzásokat tett arra, hogy magasrangú tisztet hivatják le beszélőre, abból azonban, hogy mit beszélt velük, nem árult el semmit. Impresszióm az volt, hogy ezt csak hazug hencsérből mondja. Egy nap azzal fogadtam a sétán, hogy itt volt nála egy ezredes, aki megígérte, hogy átvizsik a katonai börtönbe. Máskor aziránt érdeklődött, nem e tudok valami biztos szökési módot. Ami őt illeti, ő Esztergom felé autón szeretne átlógni a csehekhez. Néhány nappal ezután hirtelen átvitték a katonai börtönbe s ezóta nem találkozunk többé. Lehet, hogy beszélgetésünk alapján érezte magát arra indítatva, hogy engem hamistanuként próbáljon felhasználni.

Sztupka idegesen hallgatta mindézt. A végén már valami dühös közönyt éreztem a szeméből. Ridegen mondta:

— Ha egyebet nem tud, felvesszük a jegyzőkönyvet.

Pár sort diktált. Mindabból, amit mondtam, alig valamit. A levél-kérdésre adott választ nem találtam elég szabatosan visszaadva s külön kéresemre tette csak egészen világossá a szöveget. Még utólag Fényes, Kéri és Pogány szerepére nézve tett fel kérdéseket s ezek a válaszaim sem elégitették ki. Amikor aláírtam a jegyzőkönyvet, leplezetlen bosszus unalommal csapta össze az ívet, amely — persze — nem került elő a Tisza-tárgyaláson...

Hideg meghajlás. Odakint a börtönőr már várja a szerkesztő urat, hogy visszakísérjen a zárkába. Felhevülten mondom neki:

— Most ugyancsak bemárthattam volna valakit, aki miatt itt ülünk!

Magyarok találkozóhelye Badenben: „Bahnhof“ Hotel-Café-Restaurant (a pályaudvarral szemben)

Gottlieb Artur személyes vezetése mellett szombaton, 31-én megnyitott Elsőrangú magyar konyha, szép szobák, legjobb kiszolgálás.

Az őr — nem is sejti, vagy talán nagyon is jól tudja kiről van szó — rosszalólag mondja:

— No, ha az ellenségét bemárthatta volna, elég rosszul tette, ha nem tette.

— Nem baj, hadd lássák a nagyurak, hogy a szegény rab mégsem kapható mindenre...

Szilassy Pál, a vád vérszomjas képviselője után most a ravasz Hüttner is elment a másvilágra. Elszámította magát. Hiába tolt előre súlyos neveket, hogy a maga szerepét eltörpítse: Fényes és Kéri szabadok lettek, de ő nem érte meg a szabadságot és nem került „előtérbe”. Hosszu, nyurga alakja, sárga, beesett arca, amelyen ott volt a tüdőbaj és a lues jegye, mint gonosz árny fog visszajárni azok életében, akik beléje láthattak. Tipikus züllött katonatiszt, szerencselovag kondottieri volt, aki a kommün alatti, vöröshadseregbeli szerclplésére is megtalálta a divatos kifogást: „A területi integrityiért (így!) harcoltam akkor.” A „diki” utáni fehér terroristaságát ellenben azzal meniegette, hogy félt a fehérektől. Az az ember volt, aki minden átalakulásnál résztvesz a győzők oldalán, hogy arathasson magának s aki duzzadó ambícióval gyilkol, amikor veszélytelenül remél karriert belőle...

Meggyőződésem, hogy ő sütötte el a fegyvert, amely megölte Tiszát.

Róbert Oszkár

Nem engednek Budapestre

Fogadtatásom a bécsi magyar követségen

A jóisten kegyelme igazán határtalan: a Bankgasse 6. szám alá is éppen olyan meggondolatlan bőséggel omlik ez a drága tavaszi napsugár, mint akárcsak arra a szegény emigránsra, aki a negyedik hontalan tél után melengeti tagait valahol, külvárosi sétaterék

padjain. Ez is valami. S ha senki más legalább a jóisten jól értelmezi a keresztény kurzus jelszavát — nem tesz különbséget még a bécsi magyar követségre is kiterjeszti március verőfényét. A vén palota, dohos zugaiban a kurzus büneivel, ártatlan ábrázatot mutat és fürdik a gyanutlan napsugárban. A nagy kapualjban tolonganak az utra készülők. Ott áll Breitbarth nagy fehér autója, rajta sötét betűk: Eisenkőnig és királyi korona. A portás hajlongva bocsátja be a vaskirályt, nem nézik so legitimistának, sőt zsidónak se. A sok milliós „jótékony adományok” utján jótékonyan egyengetik. Aki nem vaskirály, pláne csak közönséges zsidó nem bankigazgató, az itt sorba áll. A sor fölött nagy tábla fityeg a kapun, a fölírás szerint — tekintettel a husvét ünnepekre, amikor az embert elfogja az utazási vágy — vizum a délutáni órákban is kapható, kivételesen. Mindenki siet, türelmetlen, ez a husvétláz; kit valahol valakije vár, ölelni szeretné, megbujni hozzá, hazatérni ünnepi látogatóba, egy kis családi melengetésre, mint inas- vagy diákéveinkben, valamikor. Valljuk csak be szép csendesen, hányan szeretnénk ma vonatra kapni, átszállni határon, rut emlekeken s ki sétálni a szép Duna pesti partján s betoppanni a husvét kalács-hoz, ahol oly régóta hiába várnak minket, akiket elüldöztek... Tekintettel a husvét ünnepekre, vizum a délutáni órákban is kapható... kivételesen. Holnap már Pesten lehetnek, kivételesen. Lássuk csak, mit szólnak hozzá? Egy jelentkező emigránshoz!...

Már ott állok a sorban. Unalmas. Egy sovány civil dirigál a kapu alatt. Detektiv-képe van, nem szeretem. Kis ablakhoz jutunk, itt adják az utlevelet. Keszeg, gyérhaju hivatalnok rubrikáz az ablak mögött, szerény és elsavanyodott hivatalnoktípus, azok közül, akiket már néhai Tisza Kálmán legelni

küldött, amikor fizetésjavítást kértek. Görnyed és ir szakadatlan, a hiányos iratokat panasz nélkül egészíti ki s csak ennyit mond épétlen türelemmel: kivételesen... A visszajáró száz koronákat pedig, amiket egy kézmozdulattal nálahagynak — mert véletlenül nem tud visszaadni szegény —, tisztességtudóan köszöni meg. Száz koronákat, osztrák százkoronás papírfecniket, százkoronás baksist köszön hálas tisztelettel egy magyar hivatalnok! Hol van ez attól, hogy vesztegetés legyen! Szörnyű szegénység ez, a megnyomortított hivatalnok fájdtó alázkodása ordít ezekből a koldus százkoronásokból — a panamista büszke magyar urak követségi palotájában. (Ennek ugyan nem jutott a hirhedt bankgassei 65 millióból, amit az urak elraboltak a követségről!...) Szeretném szeretettel megsimogatni ezt a kiszáradt, szegény, alázkodó hivatalnokot és alapos üzenetet szeretnék bekiáltani az ablakon, Horthy-urék adresszjára, nem is kivételesen.

Zsirosnyaku mokány-alak tolakszik most az ablakhoz. Letorkolja az ácsorgókat, benyújtja papírjait. Horváth János. Németül beszél. A keszeg ránéz és fáradtan mondja:

— Üzleti ügyben...

A zsirosnyaku bedugja fejét és besugja, hogy milyen ügyben utazik.

— Azért csak azt kell irni, hogy üzleti ügyben —, mondja a szegény keszeg és félreteresi minden munkáját és nyomban kiállítja a zsirosnyaku utlevelét, pedig iratai hiányosak, fényképe sincs, régi papirokról szed le neki fotográfiát... katonafénykép.

Horváth ur nem hagyja ott a százkoronákat, kemény léptekkel távozik, katonafényképes utlevellel, üzleti ügyben... Milyen könnyű kitalálni, hogy mit sughatott ez a csendőrnnyaku civil!

De zsidók is vannak, akik besugna a követség ablakán. Kövér, vörösképi

zsidó könyököl át egy szerény, vidéki kisasszonyon, akit már másodszor tolnak vissza most az ablaktól. A zsidó neve Fülöp, foglalkozása bankigazgató — a szegény keszeg mentegetődzik: várjon sorjára.

— A passz nekem rögtön kell — mondja Fülöp fölényesen — már elintézttem az igazgató urral.

Az igazgató ur int és a szegény keszeg megadással dolgozik Fülöpnek. Fülöp terpeszkedik, bejön a kapu alól a detektívképi sovány, ... Herr Inspektor, mondja Fülöp és tele skatulya kedivét nyom a markába. A keszegnek semmise jut... na sodorion egyet, mondja Fülöp nagylelkűen és benyújtja a saját dózniját. Az irodaigazgató pedig már szalad a Fülöp passzusával és mindjárt hozza is az aláírást.

Végre mégis csak rám kerül a sor.

— Szeretnék hazamenni — mondom —, kérek utlevelet Budapestre. Okmányaim egyáltalán nincsenek, csak személyazonosságomat tudom igazolni — és benyujtom az Organisation der Wiener Presse arcképes igazolványát, amely pontosan föltünteteti egész retentő kiléteimet.

Rökönyödve néz a derék hivatalnok hol reám, hol az igazolványra.

— Nem lehet — mondja kétségbeesetten —, illetőségi bizonyítvány nélkül senkise kaphat utlevelet. Ez előírás.

— Tudom, de az én ügyem kissé eltér az előírástól. Nekem semmiféle iratom nincs, nem is kérek senkitől, viszont itt vagyok és közlöm, hogy haza akarok menni.

— Tessék kérelmezni az iratokat Budapestról — ajánlja elhárítón.

— En nem kérelmezek semmit. Tőlem elég, hogy idejöttem.

— Akkor nem lehet — szabadkozik.

— Kérem — mondom én —, legyen szíves megegyeszen megnézni, hogy ki vagyok s csak azt kérdezem, vállalja

Ön, hogy én itt voltam és Ön elküldött engemet?

— Rögtön bemegyek —, mondja szerényen és igazolványommal eltávozik a belső szobába.

Nem valami gyorsan érkezett vissza. Ezzel nyújtotta át igazolványomat:

— Az előírt iratok nélkül Ön sem kaphat utlevelet.

— Szóval nem mehetek Budapestre?

— Nem.

— Ki az, akivel Ön ott bent tanácskozott?

— A főkonzul ur, báró Nagy.

— Ugy, tehát ez Nagy báró ur üzenete. Köszönöm.

Köszöntem és e magyar területről kiléptem újra a napfényes bécsi utcára. Tulajdonképpen azzal a szándékkal jöttem — amint ezt tegnap megbeszéljük az Ember főszerkesztőjével —, hogy beszélni fogok a távollevő követ helyettesével, báró Nagy főkonzullal és megkérdezem, miért nem indít akciót mindazok hazatérhetése ügyében, akiket kiüldöztek, noha semmiféle politikai szerepük nem volt, sem otthon, sem idekint s akik negyedik éve sanylik a hontalanságot és tengődnek a környék-államokban, mert az üres kormányelnöki nyilatkozatokban nem lehet bizalmuk. Figyelmeztetni akartam a főkonzul urat, hogy az ő tiszte és kötelessége lenne, megmenteni az elüldözött és küzködő, kallódó existenciákat, a munkásokat, a dolgozókat, akik nem politizálnak, hanem dolgoznak, de el kellett menekülniök, mert életük nem volt biztonságban. Ezt akartam a bécsi magyar követségen.

De mi értelmű lett volna beszélni báró Nagy urral ilyen komoly dologról azok után, hogy előttem, aki ott álltam az ő Horthy-területén, kinyitotta az ajtót — a bécsi utca felé. Mi beszélni valóm legyen egy olyan diplomataival aki nem mer szállítani kormányának a jelentkező omi-

gráns újságíró, mert az illető nem hozta magával illetőségi bizonyítványát. Amikor autókon raboltatták az emigránsokat, illetőségi bizonyítvány nélkül hurcolták őket Budapestre! Most egyszerre olyan fontos lett az illetőségi bizonyítvány?

Nagy Andor

Bécsi Jogrend.

Engedje meg a nyájas olvasó, hogy a „Szózat“ hirhedi „Pesti Jogrend“ című rovatának mintájára ezennel megnyissuk a „Bécsi Jogrend“ rovatot. Amint következik:

Jó beosztásuk van. Rakovszky Iván, Magyarország jelenlegi belügyminisztere teljesen vagyontalan közigazgatási hivatalnok volt, mielőtt a kurzus miniszteri polera emelte volna. A belügyminiszter úr vagyoni viszonyai hirtelen kedvező fordulatot vehettek, mert néhány héttel ezelőtt Budán gyönyörű villát vásárolt magának nyolcvan millió magyar koronáért. Nyilvánvaló, hogy a belügyminiszteri fizetését nagyon jól és gazdaságosan tudta beosztani Rakovszky Iván, hogy aránylag ilyen rövid idő alatt nyolcvan milliót tudott megspórolni. Petricsevics Horváth népjóléti államtitkárnak, a lakásügyek diktátorának hasonló az esete. Ő szegény menekült erdélyi tisztviselő volt mielőtt államtitkár és lakásdiktátor lett. Ma főúri életmódot él és a vagyonát hozzáértők több mint egy milliárd magyar koronára becsülik. Valószínű, hogy részint az államtitkári, de főleg a lakásdiktatori fizetését osztotta be ilyen jól. Mivelhogy a kurzus reprezentánsainak igazán jó beosztásuk van.

Friedrich világpolitikát csinál. A kurzus atyja, aki tudvalevően a miniszterelnöki fizetését osztotta be olyan gazdaságosan, hogy eladósodott zuggyárosból hirtelen sokszoros milliomos lett, a nagy Friedrich István jelenleg világméretűen van és dermesztő komolysággal csinálja a maga háborzongató világpolitikáját, amely olyan fenyegető mérveket ölt a kisantanttal szemben, hogy Benes és Pasicsek hetek óta álmatlanul és kétségbeesve vergődnek ágyukban. Mert ha még titokban végeznék Friedrich mester az ő rejtélyes diplomáciai akcióit és eselszövéseit! De ő közvetlen gyerek, őszinte fiú és azután annyira biztos is már a dolgában, hogy a titkos diplomácia félre rugásával „A Nép“ című lap komoly hasábjain, amelyet tudvalevően Belgrádban ópen úgy olvasnak mint Prágában és Bukarestben, sőt Párisban, e világlap sok vihart látott és Zsirkay vaskos szellemétől megfektűt hasábjain vérfagyasztó nyugalommal írja meg és sürgönyözi le

Friedrich, hogy mi mindent művel ő szerte a világban, hogy milyen világpolitikai rateriával keveri az európai bonyodalom kártyáit, hogy a kellő pillanatban benyomta Kemal pasának a világtörténelmi diszkardot, hogy egy utcában láthatta őt az egész világ Mussolinivel, hogy a montenegrói külpolitikát is sikerült behálózni és az eddigi európai egyensúlyt egyszerűen felbillentette azzal a történelmi ténnyel, hogy Nitti egykori olasz miniszterrel megállapodott abban, hogy a nyáron a Nitti-gyerekek Magyarországon Friedrich vendégei lesznek és ezzel szemben — na, nem találják ki — a Friedrich gyerekek Nitti vendégei lesznek. Ez utóbbi történelmi tény fogja megmenteni a hazát, mert amit nem csekély sikerrel az öreg Friedrich, a büszke apa megkezdett a külpolitikai új orientáció terén, azt teljes dicsőséggel fogják befejezni az Olaszországban nyaraló Friedrichgyerekek.

Az a bizonyos polemikus erő. Hogy is mondja Kádár Lehel a „Pesti Jogrend“ című rovat csaknem minden harmad napján? Azt mondja, hogy az a polemikus erő, ami az ő kereszténymezeti újságicikkeiket fűti, hiányzik az izraelita hírlapírók írásából. Hát ez lehet. De — pardon — ezt a polemikus erőt Kádár Lehel részéről csak egyszer láttuk megsemmisítő sikerrel érvényesülni. Akkor, amikor — pardon — Kádár Lehel ifju felesége nem tudván kitérni e polemikus erő drasztikus megnyilatkozásai elől, a budai ház harmadik emeletének nyitott ablakán át csöndesen kiugrott a fekete pesti éjszakába és halkan meghalt a budai kövezeten. Egy csöndes nyári este...

Szerkesztői üzenet. Drózd Győző nemzetgyűlési képviselő úrnak, Budapest. Amikor képviselő úr a Horthy-akció titkait firtatta a nemzetgyűlésen, akkor egy Neubauer Ferenc nevű tökfejű kaposvári ügyvéd, jeleneg képviselő azt kiáltotta Önnek hogy: „Csokolodték össze Göndör Ferencel.“ Hát ehez poja kell. A dolog nevezetesen úgy áll, hogy — ugy-e bár? — Drózd képviselő urat egyáltalában nincs is szerencsém ismerni, tehát a forradalmak idején sem találkoztunk és tölem soha az életben semmit nem kért. Ezzel szemben ez a tökfejű kaposvári Neubauer a Károlyi-forradalom alatt és kommün alatt ismételt kért és kapott tölem különböző szivességeket és a proletárdiktaturában a leghevesebben stréberkedett és különös lelkesedéssel vállalt állást. Amikor én néha-néha megjelentem ezekben az időkben Kaposváron, Neubauernek mindig volt valami kérni valója, tolakadó módon molesztált engem és a csokolodzás is meglehetősen egyoldalú módon történt köztem és Neubauer Ferenc között. Én voltam ugyanis a szenvedő passiv és ő volt az élvező aktiv. Ami félig magyarra fordítva azt jelenti, hogy a legjobb esetben is — kézcsoakra járult hozzám az a Neubauer nevű. A legjobb esetben...

Mi Isten kegyelméből I. Miklós Magyarország királya ...

Budapesti tudósítónk írja a következő és az elvadult magyar politikai viszonyokra élénk világot vető sorokat:

A március 15-iki véres diák tüntetések voltaképpen bevezetői voltak egy jobboldali puccsnak, amelynek célja a Gömbös-Wolff kormány megalakítása volt. A miniszterelnök Wolff Károly, a belügyminiszter Gömbös Gyula lett volna és a puccs-kormány meglepetés-szerűleg királlyá akarta kikiáltatni Horthy Miklós kormányzót. A dolgot a legnagyobb titokban és igen nagy apparátussal készítették elő és állítólag már megszövegezték, sőt ki is nyomatták az első királyi manifesztumot, amelyet plakátiroztatni akartak az egész országban és amely plakátnak első sorai így szóltak:

„Mi, Isten kegyelméből Első Miklós, Magyarország Királya...“

A plakát kiragasztására azonban egyelőre nem került a sor. A puccsisták ad audiendum verbum citálták Belitska Sándor honvédelmi minisztert, akitől megkérdezték, hogy esetleges államforma-változás esetére tudja-e garantálni a hadsereg megbizhatóságát. Belitska állítólag két órai gondolkozási időt kért, amelynek letelte után közölte a királyválasztók titkos társaságával, hogy a hadseregért garanciát vállal. Ekkor azt a kérdést intézték Belitskához, hogy vajjon a rendőrségért tudná-e vállalni a felelősséget. Ujabb gondolkozási idő után Belitska erre is igennel válaszolt; a honvédelmi miniszter ismételt gondolkodási idő-kérései azonban gondolkodóba ejtették magukat a puccsistákat. A dolog mindamellett szépen haladt, amikor azután Bethlen miniszterelnök váraianul nagy parlamenti sikere egyszerre-felborította a királyválasztók terveit és Horthy maga is

megingott ez utolsó pillanatban, Bethlen teljesen felülkerekedett és egyelőre ép oly kevéssé lesz a kormányzóból Miklós király, mint Wolffból miniszterelnök és Gömbösből belügyminiszter. Természetesen az intranzigens jobboldali csoport nem adta fel vérmes reményeit és mindössze csak elhalasztódott Horthy királlyá avatása. Egész Budapesten nemcsak politikai, hanem tözsdei körökben is egész komolyan beszélnek erről a fantasztikus és prolóngált királyválasztó pucstervről.

Gazdátlan mártírok Vádirat a szegedi Csillagból.

... Most egy éve. A rákosi rendezőn éjjel negyednégykor utoljára vették le rólunk a vasat s a hűs, fekete márciusi éjben beszálltunk a vasrácsoz vonatba, a szabadság vonatába. Drezdában már elárasztottak német lapokkal a bennünket kísérő schupok, kedves, figyelmes német munkás-rendőrök. A lapok első oldalán kéthasábos címek: „A munkásság tüntetése a politikai foglyok szabadonbocsátásáért“ „A munkások a Márcz-akció lecsukottjainak kibocsájtását követelik“ stb. stb. Nekünk, akik a hazai börtön ablakai mögül oly hiába lestük a magyar munkásság értünk való megmozdulását, összefacsarodott a szívünk, amikor arról olvastunk, hogy ezen a vasárnapon Németország minden nagyobb városában tüntető felvonulások, nagy manifesztációk voltak a politikai foglyok szabadonbocsátása érdekében. Azokra gondoltunk, akik nem jöhettek velünk és a mai magyar munkásmozgalomra és reménytelenül csuklott mellünkre a fejünk. Mikor vonul fel a magyar munkásság, mikor villogtatja meg régi erejét az ő oly régóta szenvedő politikai foglyai érdekében?!

Azóta eltelt egy esztendő, a Márcz-akció lefogottjai csaknem mind kiszabadultak, a magyar börtönökben azonban még mindig sok száz ember ül. Vác és Szeged még tele „nagyidős“ politikai elítéltekkel. Csak akik láttuk és éreztük a börtön kínjait, mi tudjuk, mit szenvednek ők már negyedik esztendeje. A szegedi Csillagbörtönből érkezett hozzánk tekervényes utakon egy levél, amelyet egy hosszú időre elítélt elvtársunk és barátunk, régi szociáldemokrata pártmunkás írt s amelyet ezennel prezentálunk a magyar munkásság és mostani vezetői lelkiismeretének:

„Amig a csereakció folyt, még reménykedtünk valamiben, de most immár egy éve álhírek sem jönnek többé, az újságok is elfeledkeztek rólunk, még a „Népszava“ is.

Egy éve egészen elsiketült körülöttünk a világ s úgy látszik, mi már itt pusztulunk el örökre. Rettenő ez, nap-nap után róni a kényszermunka robotját, annak a legkevesebb kilátása nélkül, hogy már nincs messze az idő, amikor vége lesz. Szörnyű tudat, hogy kint senki sem törődik velünk senki nem harcol a szabadságunkért. A legtöbben félhóltak vagyunk az éhségtől, a tüdőbajosok, hülyék száma ijesztően nő. Csak halkan mondogatjuk egymásnak, rámutatva olyik elvtársra: ez sem húzza már sokáig. Legtöbbünk rámeleg a börtönre, ha még soká tart. Még sincs kint senki, ak kötelességének érezné az életmentést. Karácsonyra írtak valamit az újságok, hogy egyenkénti amnesztia lesz és nem volt semmi. Ki látadt fel odakint erre a perverz lelksanyargatásra? A szabadon levő munkásságnak nem fáj a mi végnélküli kinszenvedésünk. A képviselőházban sem beszélhetünk a honatya-elvtársak. Meghaltunk már az elvtársaknak is és ez még a börtönnél is szomorubb...“

Imígyen hangzik szegedi volt rabtársunk levele s nekünk nem volt bátorságunk az választolni, azzal áltatni, hogy Pesten, a pártban s a gyárakban gondolnak a politikai foglyokra s küzdenek kiszabadulásukért. A magyar munkás még csakhamar ment ki a utcára harsányan követelni büntetlenül szenvedő társai szabadságát s a magyar parlamentben nem szabadna egyetlen napra eltelnie anélkül, hogy a „honatya-elvtársak a padokat döngetve, kiabálva, rikoltva é üvöltve ne követelnék az oly régóta ülő munkások kibocsájtását. Hiszen még csak azt senki nem lehet mondani, hogy kommunisták ülnek. Az előzőmet már kivitte Kun Béla s akik még ülnek a négyötödésben őszociáldemokraták, akiket csak a pártfegyelem vitt a kommünbe s a börtönbe. Ezekkel szemben csak van kötelessége a szociáldemokrata-pártvezetőségnek s a szociáldemokrata munkásságnak? Ugy látszik az önzés, a „tölem mindenki elpusztulhat, csak nyugtom legyen“ elvének pártja lett a nemzetközi forradalmi szociáldemokrata párt. Gratulálunk az elvtárs uraknak a lelkiismeretükhöz...“

Ha felkelünk reggel és ha lefekszünk este ha muló pillanatra egy kis öröm napsugár csillog meg az életünkben, nekünk akkor is odavetődik lelkünkre az árnyék: otthon még mindig vannak, akik nehéz börtönajtók vasrácsai mögött ülnek, szenvednek, éheznek - tudja e Payer Károly, mi az igazán: éhezni? - és biztosan haladnak a tüdővész és a börtöntéboly felé. És nincs otthon senki, aki a na huszonnégy órájában huszonnégyezer süviten a világba izzó tiltakozását a magyar proletariátus végnélküli börtönkínzása ellen.

A testvérek árulása a legszomorubb, a legiszonyubb dolog a világon. (r. o.)

Főszerkesztő: GÖNDÖR FERENC, szerkesztő: RÓBERT OSZKÁR

A szerkesztőségért felelős: Antal J. Viktor, Wien. Szerkesztőség és kiadóhivatal XIII., Speisingstr. 63.

Steinmann leg. nyomdász, Wien IX.